

SLOVENC V FRANCIJI

Besedilo „Slovenci v Franciji“ je rezultat skupnega študijskega in raziskovalnega dela, ki sva ga izvedla v Franciji in zaključila v Sloveniji.

Pri obravnavi življenja slovenskih izseljencev in delavcev na začasnem delu v Franciji sva izhajala iz stališča, da so njihov način življenja, možnosti, vrednote in težnje odvisne razen od izvirne kulture predvsem od položaja, ki ga imajo v Franciji kot tujci. Prvi del besedila zato predstavlja zgodovino priseljevanja v Francijo, razvoj zakonodaje, ki uravnava pravni in politični status priseljencev, in njihovo mesto v francoski družbi.

Drugi del besedila se nasprotno ukvarja z zgodovino izseljevanja Slovencev v Francijo in z odnosom Jugoslavije kot emigracijske države do izseljevanja oz. odhajanja na začasno delo v tujino. V ta del je vključena tudi obravnava življenja Slovencev v Franciji do 2. svetovne vojne in obravnava migracijske situacije Slovencev v starih centrih naseljevanja po njej.

Rezultati empirične raziskave, ki sva jo izvedla s pomočjo opazovanja in ankete (25 anketiranih) med Slovenci, ki so se po 2. svetovni vojni naselili v Pariz in okolico, so predstavljeni v tretjem delu besedila. Pri obravnavi sva precej pozornosti namenila njihovim socialno-profesionalni in ekonomski situaciji, razen tega pa sva hotela odkriti stopnjo vključenosti Slovencev v okolje, v katerem živijo, in vpliv okolja na njihovo življenje; zanimal naju je tudi njihov odnos do izvirne kulture in dežele in s tem v zvezi vprašanje njihove časovnosti oz. stalnosti bivanja v Franciji.

Obravnava današnjega življenja Slovencev v Parizu in okolici je razdeljena na posamezne tematske sklope; v okviru vsakega sva najprej navedla rezultate ankete, potem pa jih interpretirala s širšimi spoznanji. Na tem mestu je predstavljeno njihovo socialno življenje in preživljanje prostega časa.

ODGOVORI NA VPRAŠANJA V ANKETI

Delovni urnik	
nezaposleni	1 m + 3 ž
— število delovnih ur/dan:	
9h in več	7 m
8h30	1 m + 1 ž
8h	5 m + 3 ž
5h	1 ž
2h30	2 ž
5–10h/ni določeno	1 m
— število delovnih dni/teden:	
5 dni	12 m + 5 ž
6 dni	2 m + 2 ž
— turnusi:	
da	1 ž
ne	14 m + 6 ž
— nadure:	
do 5 ur/teden	4 m + 1 ž
nad 5 ur/teden	5 m
ne	5 m + 6 ž
— delo izven redne službe:	
do 5 ur/teden	3 m + 1 ž
nad 5 ur/teden	2 m + 1 ž
ne	9 m + 5 ž
— odmor:	
da — prihajajo domov	3 m + 1 ž
ne prihajajo domov	9 m + 3 ž
ne	2 m + 3 ž
Pot do službe	
stanujejo na delovnem mestu	1 m + 1 ž
peš	1 m + 2 ž
avto	10 m
metro (podzemna železnica)	2 m + 3 ž
vlak, avtobus	1 ž
stanujejo na delovnem mestu	1 m + 1 ž
do 15 minut	6 m + 2 ž
15 – 30 minut	4 m + 1 ž
30 – 60 minut	3 m + 1 ž
nad 60 minut	2 ž

Preživljanje prostega časa*

— ob delovnikih:	
— ga ni	3 m + 3 ž
— doma	
— gospodinjstvo, otroci	1 m + 5 ž
— gleda TV, čita časopise	11 m + 2 ž
— bere knjige	2 ž
— strikanje	1 ž
— sprehodi s psom	1 m
— šport (tenis)	1 m
— ob prostih dnevih:	
— doma	
— gospodinjstvo, otroci	6 ž
— gleda TV, čita časopise	5 m + 1 ž
— dela na hiši, na vrtu	4 m + 1 ž
— dela pohištvo v garaži	1 m
— pije	1 m
— obiski sorodnikov, prijateljev	3 m + 1 ž
— v Slovenskem domu	1 ž
— sprehodi	3 m + 2 ž
— izleti	3 m + 1 ž
— šport	4 m
— športne prireditve	2 m
— gledališče	1 ž

Božični, novoletni prazniki

— božični večer	
— sami doma	12
— doma s prijatelji, sorodniki (Slovenci)	5
— pri prijateljih, sorodnikih (Slovincih)	4
— pri prijateljih—Francozih	1
— pri prijateljih—Jugoslovanih	1
— v Jugoslaviji	1
— še ni vedel	1
— novoletni večer	
— sami doma	10
— v Slovenskem domu	7
— pri prijateljih, sorodnikih (Slovincih)	2
— doma s prijatelji, sorodniki (Slovinci)	2
— doma s prijatelji—Jugoslovani	1
— pri prijateljih—Francozih	1
— v Jugoslaviji	1
— še ni vedel	1

*— možnih je bilo več odgovorov

Preživljanje prostega časa

— šport	
— večkrat na teden	1 m
— večkrat na mesec	4 m
— nikoli	10 m + 10 ž
— z družino	2 m
— s prijatelji, sorodniki (Slovenci)	2 m
— s prijateljem—Jugoslovanom	1 m
— tenis	1 m
— balinanje	2 m
— kolesarjenje	1 m
— šah	1 m
— športne prireditve	
— večkrat na teden	—
— večkrat na mesec	2 m
— večkrat na leto	1 m + 1 ž
— nikoli	12 m + 9 ž
— z družino	3 m + 1 ž
— tenis	1 m
— nogomet	2 m + 1 ž
— sprehodi	
— večkrat na teden	2 m + 1 ž
— večkrat na mesec	7 m + 3 ž
— večkrat na leto	2 m + 2 ž
— nikoli	4 m + 4 ž
— z družino	6 m + 5 ž
— s prijatelji, sorodniki (Slovenci)	3 m + 1 ž
— s psom	1 m
— s prijatelji—Francozi	1 m
— v parkih	6 m + 4 ž
— po Parizu	3 m + 2 ž
— v gozdovih	1 m + 1 ž
— v živalskem vrtu	1 m
— izleti	
— večkrat na teden	—
— večkrat na mesec	7
— večkrat na leto	13
— nikoli	5
— z družino	

— sami	9
— z Zvezo borcev Francije	1
— s Slovensko katoliško misijo	7
— s prijatelji, sorodniki (Slovenci)	3
x— okolica Pariza—narava	9
— obiski sorodnikov, prijateljev	4
— ogled znamenitosti	8
— Normandija—morje	3
— francoske Alpe	1
— kino	—
— večkrat na teden	—
— večkrat na mesec	2
— večkrat na leto	6
— nikoli	17
— z družino	8
— filmi z dobrimi kritikami	3
— filmi, ki jih svetujejo znanci	4
— filmi, kjer je delal	1
— gledališče	—
— večkrat na teden	—
— večkrat na mesec	1
— večkrat na leto	2
— nikoli	22
— z družino	3
— operete, opere	2
— predstave nočnih kabarejev	1
— koncerti	—
— večkrat na teden	—
— večkrat na mesec	—
— večkrat na leto	2
— nikoli	23
— z družino	1
— s prijatelji—Francozi	1
— proslave Zveze borcev Francije	1
— jazz	1
— razstave	—
— večkrat na teden	—
— večkrat na mesec	1
— večkrat na leto	2
— nikoli	22
— z družino	3
— vinske, modne razstave	1
— razstave pohištva, opreme	1
— strokovne razstave	1
— tečaji	—
— da	7 m + 3 ž
— ne	8 m + 7 ž
— avtošola	1 m + 1 ž
— tečaj francoščine	3 m + 2 ž
— strokovni tečaj	6 m
— študij	1 m + 1 ž
— televizija	—
— večkrat na teden	14 m + 7 ž
— večkrat na mesec	1 ž
— nikoli	1 m + 2 ž
— doma—sami ali z družino	14 m + 8 ž
x— gledajo kar je	3 m + 4 ž
— filmi	9 m + 3 ž
— poročila	9 m + 2 ž
— šport	4 m
— humoristične, glasbene oddaje	2 ž
— Mozaik—oddaja za tujce	1 ž
— radio	—
— večkrat na teden	10 m + 6 ž
— večkrat na mesec	2 m + 1 ž
— nikoli	3 m + 3 ž
— sami ali z družino	12 m + 7 ž
— poslušajo kar je	9 m + 5 ž
— poročila	2 m + 1 ž
— oddaje v srbohrvaščini	1 m + 1 ž
— časopisi, revije	—
— naročeni:	—
— slovenski časopisix	14
— Naša luč	7
— Nedeljski dnevnik	6
— Antena	3
— Jana	2
— Naša žena	2
— Rodna gruda	2
— francoski časopisi	3
— France Soir	2
— Mode de Paris	1
— kupujejo:	—
— večkrat na teden	4
— večkrat na mesec	6
— večkrat na leto	3
— nikoli	12
x— France Soir	9

Le Monde	2
Parisienne	2
modne revije	2
športni časopis	1
— knjige	—
— večkrat na teden	2 ž
— večkrat na mesec	2 m + 3 ž
— večkrat na leto	4 m + 3 ž
— nikoli	9 m + 2 ž
x— francoske knjige	4 m + 5 ž
— slovenske knjige	3 m + 5 ž
— romani — zgodovinski, ljubezenski	3 m + 4 ž
— potopisi	2 ž
— kriminalke	1 ž
— strokovne knjige	1 m + 1 ž
— kar pride	2 m
— ročno delo	—
— večkrat na teden	2 m + 7 ž
— večkrat na mesec	7 m + 1 ž
— nikoli	6 m + 2 ž
x— šivanje	1 m + 3 ž
— štrikanje	6 ž
— kvačkanje	2 ž
— izdelovanje goblenov	2 ž
— izdelovanje pohištva	2 m
— dela na hiši, dekoracija stanovanja	6 m
— popraviljanje avtomobila	2 m
— dela na vrtu, redi kokoši	2 m + 1 ž
— hobi	—
— zbiranje znamk	1 ž
— konjske stave	1 ž
— poslušanje kaset	1 m + 1 ž
— kartanje (s Slovenci)	1 m
— nabiralništvo	1 m
— nima hobija	13 m + 7 ž

Včlanjenost v francoske klube, društva

da: 1 - teniški klub ne: 24

Včlanjenost v jugoslovanske klube, društva

da: — ne: 25 — ne vedo zanje 10
 niso zainteresirani 6
 klubi so „brez smisla“ 2
 v njih ni Slovencev; ne mara, 7
 ne želi stikov z Jugoslavlani

Prijatelji, s katerimi se redno sestajajo

da: 20 x— večkrat na teden 8 ne: 5
 večkrat na mesec 13
 večkrat na leto 10
 x— obiski na domu 14
 praznovanja — doma 3
 večerje v restavracijah 1
 srečanja v Slovenskem domu 4
 x— Slovenci 17
 Francozi 7
 Jugoslovani 4
 Argentinci 1
 x— NK delavci 6
 KV delavci 12
 uslužbenci—nižja, srednja izbor. 4
 uslužbenci—višja, visoka izobrazba 2

Znanci — Slovenci v Parizu in okolici

da: 19 — povedali naslove, telefonske številke 2
 niso dali naslovov, telefonskih števil 17
 ne: 6

Večina zaposlenih Slovencev dela v okviru rednega delovnega časa v službi osem, mnogi pa tudi več ur dnevno, večinoma pet dni na teden. Približno polovica jih dela več kot 45 ur tedensko — tisti, ki delajo 9 ali več ur na dan, in tisti, ki delajo 6 dni v tednu po 8 ur dnevno. Iz zbranih podatkov se da ugotoviti, da delajo Slovenci v povprečju dalj časa kot Francozi. Dolžina delavnika je v Franciji določena po eni strani s panogo dejavnosti (najdaljši delovni čas je v gradbeništvu in javnih delih, rudnikih, lesni in papirni industriji, industriji opreme...), po drugi strani pa igra bistveno vlogo pri tem velikost podjetja, od katere je odvisna možnost mobilizacije in organizacije delavcev — ta je večja v

velikih kot v manjših podjetjih; delovni čas je v majhnih podjetjih praviloma daljši kot v velikih. Slovenci, ki delajo nad 45 ur tedensko, so skoraj vsi zaposleni v majhnih podjetjih, ali pa delajo v panogah, kjer je delovni čas tudi drugače najdaljši.

Zaradi dela so večinoma odsotni od doma še dalj časa. Poleg nadur, ki jih opravlja veliko zaposlenih moških, izjemoma pa tudi ženske, je treba upoštevati še čas, ki ga porabijo za pot do delovnega mesta in nazaj. V kolikor ne stanujejo na delovnem mestu (hišnice, lastniki delavnic) oz. ne gredo peš, se ženske vozijo izključno z javnimi prevoznimi sredstvi in porabijo povprečno več časa za pot kot moški, ki potujejo večinoma z avtomobili.

Poleg redne službe delajo (v namene služenja denarja) še mnogi, ženske večinoma (tiste, ki v redni službi nimajo polnega delovnega časa) ob delavnikih, moški pa ob prostih dnevih.

Pri nekaterih se nadure v službi in delo izven službe pokrivajo, v glavnem pa ne. Sklenemo lahko, da je velik del Slovencev še danes zaradi dela odsoten od doma velik del dneva. Mnogi Slovenci tudi sami pravijo, da nimajo prostega časa; če upoštevamo še tiste (razen izjem same ženske), ki pravijo, da v prostem času gospodinijo, vidimo, da jih največji del prostega časa — predvsem ob delavnikih — sploh nima.

Ob delavnikih se večina žensk v času, ko niso v službi, ukvarja z gospodinjstvom, moški pa v največji meri gledajo televizijo in čitajo časopise. Ob prostih dnevih so dejavnosti Slovencev različne, v približno polovici primerov pa so doma. Ženske tudi ob vikendih v največji meri gospodinijo, moški pa poleg gledanja televizije in čitanja časopisov v večji meri tudi delajo v hiši oz. stanovanju in na vrtu. Nekatere družine hodijo na izlete, sprehode ali obiske; s tem je izkoriščanje prostega časa razen izjem izčrpano.

Slovenci navezujejo prijateljstva večinoma znotraj svoje nacionalne skupine, v največji meri pa se družijo s sorodniki, če tudi ti živijo v Parizu in okolici. Tako s Francozi kot s priseljenci drugih narodnosti se ne družijo veliko, kar je po njihovih besedah po eni strani rezultat zaprtosti Francozov (predvsem tistih, ki živijo v mestih), za stike s Francozi in drugimi narodnostmi pa tudi sami v glavnem nimajo nobenega interesa.

Pri tem je treba upoštevati tudi to, da so imeli Slovenci malo možnosti za navezovanje stikov (in druge dejavnosti v prostem času) s komerkoli zaradi pomanjkanja časa — prekomerne zaposlenosti, oviro pri navezovanju stikov s pripadniki drugih narodov pa je predstavljala tudi različnost jezikov.

Ob prehodu v tuj sistem postane za migrante nacionalna skupina zaradi pomanjkanja oz. neobstoja stikov v drugih, manjših skupnostih (sosesčina, širše sorodstvo, skupine po interesnih dejavnostih ...) poglavitna referenčna skupina, ki prevzame nase zadovoljevanje vseh funkcij, ki jih ljudje sicer zadovoljujejo v drugih skupinah. To funkcijo ohrani razen pri tistih, ki se popolnoma integrirajo in asimilirajo v okolje, tudi pozneje. Slovenci še vedno navezujejo stike znotraj svoje nacionalne skupine zaradi navajenosti, „normalnosti“ in zaradi izrazito pozitivnega stereotipa, ki ga imajo o svoji nacionalni skupini.

Prijatelje imajo sicer tudi med Francozi in Jugoslovani, vendar se je dalo opaziti, da se z njimi srečujejo redkeje kot z rojaki.

Medtem ko imajo Slovenci stike z rojaki predvsem na osnovi skupne nacionalne pripadnosti, imajo tisti z višjim standardom in položajem na socialni lestvici stike s Francozi predvsem glede na interese, tisti z nižjim položajem pa imajo manj stikov s Francozi in sicer v glavnem s katerim od sosedov. Še manj kot s Francozi se

Slovenci srečujejo s pripadniki drugih jugoslovanskih narodnosti; kolikor se, je to deloma glede na interese, deloma glede na sosesčino bivanja.

Kot ilustracija zgoraj povedanega naj služijo podatki o tem, kje in s kom so Slovenci preživeli božični in novoletni večer. Velika večina jih je oba večera preživela z rojaki, od tega veliko v lastnem družinskem krogu, ostali pa s sorodniki ali s prijatelji. Izjemoma so praznovali s Francozi ali z Jugoslovani. Oba večera so preživeli večinoma po domovih, precej pa jih je bilo, predvsem za silvestrovo, v Slovenskem domu.

Slovenski dom v južnem obmestju Pariza — hiša, kjer uraduje Slovenska katoliška misija; najeta cerkev, kjer so vsako nedeljo popoldan slovenske maše; paviljon, ki služi zbiranju in različnim prireditvam — je edini kraj, kjer se zbirajo Slovenci v večjem številu. Dom so kupili Slovenci 1978. leta z lastnim denarjem. Čretnik je po pošti obveščal in naprošal Slovence (med njimi tudi takšne, ki mu nikoli niso dali naslova in ki nimajo nobenih stikov z ostalimi Slovenci v Parizu) za denar, razen tega pa se denar za vzdrževanje doma in Slovenske katoliške misije steka tudi od pobiranja prispevkov med mašami, ki ga redno dajejo vsi udeleženci (štiričlanska družina je ob eni maši prispevala 4 krat 10 FF), in od dobička, ki ga ustvarijo s prireditvami (npr. za silvestrovanje so pobirali vstopnino, poleg tega pa ustvarili dobiček še s tombolo in prodajo pijače in hrane, ki so jo ženske skuhale doma in prinesle na zabavo). Paviljon, ki ga je bilo treba po nakupu popraviti, so uradno otvorili v začetku 1981. leta, nekaj prireditev pa je bilo v njem že prej.

Slovenska katoliška misija (duhovniki in redovnici) je pobudnik in organizator vseh aktivnosti, pomagajo pa ji aktivni verniki, predvsem iz vrst slovenske katoliške mladine — študentje v Parizu. Poleg maš, veronauka in dopolnilnega pouka za otroke organizirajo v glavnem ob cerkvenih praznikih kulturne in zabavne prireditve (npr. za miklavževo so otroci — v „polomljeni“ slovenščini — odigrali ob spremljavi kitare igrice o bolnem otroku, ki mu Miklavž izpolni sanje; sledila je obdaritev otrok; za silvestrovo so priredili zabavo, narodnozabavno glasbo so igrali in peli glasbeniki — amaterji iz vrst Slovencev, ki živijo v Parizu). Razen tega je v hiši Slovenske katoliške misije še knjižnica, v kateri je večinoma krščanska literatura, nekaj knjig slovenskih klasikov in nekaj knjig, ki jih izdaja slovenska povojna imigracija v Argentini.

Slovence združuje okrog Slovenskega doma to, da so Slovenci, pomoč, ki so je deležni od Katoliške misije, kadar so v težavah (pomoč pri urejanju dokumentov, zaposlitev, stanovanj) in vernost. Ob nedeljskih popoldnevih se zbere v Slovenskem domu okrog 20–40 ljudi, večinoma tisti, ki pripeljejo svoje otroke k pouku, in tisti, ki pridejo k maši. Maše se redno udeležijo vsi nayočji, čas pred in po maši pa je družabno srečanje — moški igrajo karte, ženske pa ob pogovoru pletejo ali kvačkajo. Ob prireditvah in praznikih pa se zbere v Domu precej večje število ljudi (npr. za silvestrovo jih je bilo nad 200, povedali pa so, da se jih včasih zbere tudi do 500).

Slovenci niso včlanjeni v noben klub, društvo ali organizacijo, ne v francoske ne v jugoslovanske. Za jugoslovanske klube jih veliko niti ne ve, ostali pa ne zahajajo vanje, ker niso zainteresirani, ker ni v njih Slovencev ali tudi ker ne marajo imeti stikov s pripadniki drugih jugoslovanskih narodnosti.

Večina Slovencev v Franciji se nikdar ne ukvarja s športom, ne hodi na športne prireditve, ne hodi v kino, gledališče, na koncerte, razstave. Pri tem je treba povedati, da je za delavce (t. j. neposredne proizvajalce) nasprotno, da le malo konzumirajo proizvode „visoke“ umetnosti — nasprotno je to značilno za uradnike in višje sloje na družbeni lestvici, pri katerih je obiskovanje

gledališč, koncertov ipd. tudi statusni simbol oz. potrjevanje njihovega višjega položaja v družbi.

Preživljanje prostega časa in socialni stiki sta dve izmed pokazateljev stopnje življenja Slovencev v francosko okolje. Iz zbranih podatkov se da zaključiti, da pri njih nikakor ne more biti govor o popolni akulturaciji ali celo asimilaciji, kljub nekaterim znakom, ki pričajo o teh procesih (npr. večina jih gleda oz. posluša programe francoskega radia in televizije, jugoslovanske radijske postaje pa poslušajo le redko; več berejo francosko kot jugoslovansko literaturo; bolj ali manj obvladajo francosščino; uporabljajo izraz „doma“ za Francijo). Slovenci se v glavnem niso vključili v primarne odnose s Francozi; prosti čas preživljajo doma in v družinskem krogu, socialni stiki so vezani na sorodnike in znance—Slovence.

Lahko bi rekli, da so se Slovenci uspeli akomodirati, deloma pa tudi adaptirati v francosko okolje, kar velja predvsem za ekonomsko raven, t. j. prilagoditev delovnim razmeram in življenjskemu standardu, manj pa za socialno, kulturno in politično sfero. Treba je tudi omeniti, da se ti konjunktivni procesi ne razvijajo na francosko družbo nasploh, ampak različno glede na posamezne sloje prebivalstva. Slovenci v Franciji so se tako po standardu kot po izrabi prostega časa in socialnih stikih s Francozi, kolikor jih imajo, v največji meri približali sloju, v katerega jih uvršča njihov socialno-profesionalni položaj (moških), to je nižji srednji sloj.

ALENKA BOGOVIČ IN BORUT CAJNKO

IZ JEZIKOVNEGA ŽIVLJENJA SLOVENCEV V MANNHEIMU V ZVEZNI REPUBLIKI NEMČIJI.*

I.

Ko vključujemo jezikovni pogled v raziskave načina življenja oziroma iščemo za jezikoslovje zgovorna etnološka spoznanja, se na eni strani opiramo na spoznanja tistih jezikoslovnih usmeritev, ki se ukvarjajo predvsem z uporabo jezika kot enega izmed pglavitnih človekovih načinov medsebojnega sporazumevanja in izražanja odnosa do okolja; na drugi strani pa so za popolnejšo jezikoslovno vedenje pomembni tisti etnološki izsledki, ki pojasnjujejo širši življenjski kontekst jezikovne komunikacije.

Vzporejanje obeh vrst izsledkov razširja pogled na človeka, na njegovo kulturno okolje, etnično in socialno, starostno, poklicno pripadnostna njegove potrebe, pričakovanja, tudi cilje. V tem smislu lahko jezikovne navade razumemo kot del življenjskih navad, tudi zato, ker je uporaba jezika določena predvsem izvenjezikovno — določajo jo zunanje okoliščine oziroma položaji, ko pride do jezikovnega sporazumevanja.

Tudi spremembe v jezikovni rabi so določljive z izvenjezikovnimi dejavniki, bodisi da sporazumevanje poteka v izvorni govorni skupini (uporaba različnih vrst in zvrsti jezika ali jezikovnih variant) ali v jezikovno popolnoma novem okolju, ki ga določa na primer genetično nesoroden jezik. V obeh primerih prihaja do izbire jezikovnih variant, ki so glede na okoliščine funkcionalne za njihove govorce. Na ta način moramo razumevati tudi spremenjene jezikovne navade slovenskih družin v Mannheimu. Sodbe o jezikovnem stapljanju v večinsko okolje so namreč prepogosto povezane s prepričanjem o izgubljanju etnične zavesti. Vendar domnevi, da bodo v drugem kulturnem in jezikovnem okolju spremenjene jezikovne navade, ni bilo podlaga prepričanje o jezikovni zavesti kot temeljnem določilu etnične zavesti, kajti vprašanja etnične, kulturne identitete še zdaleč niso

razrešljiva s preučitvijo pojavov, ki si jih izberemo za določila osnovnih etnoloških kategorij. Zato so v tem besedilu jezikovne navade opazovane in zabeležene v vsakdanjem življenju kot jezikovni položaji uporabe slovenskega in nemškega jezika glede na sporazumevanje v družbi, pri delu, v prostem času, ob različnih srečanjih, kot jezikovna prepletanja med slovenščino in nemščino in skozi odnos, ki ga imajo Slovenci v Mannheimu do materinščine.

*Besedilo je kratek izveček drugega dela diplomske naloge Slovenci v Mannheimu — Poskus etnološko — jezikovne predstavitve. (1982)

II.

Ob prihodu v Nemčijo je znanje ali učenje nemškega jezika bilo pogoj za hitrejšo in uspešnejšo vključitev v novo življenjsko okolje. Približno polovica odraslih se je nemščine učila že v osnovni šoli, vendar so le trije posamezniki jezik lahko uporabljali tudi aktivno. Ostali, tudi tisti, ki so pred odhodom obiskovali tečaj nemščine, so nemško predvsem razumeli, vendar so svoje znanje v kratkem času (navajajo mesec ali dva) izpopolnili tako, da pri vsakodnevnih opravkih niso imeli več težav. Lahko so se pogovarjali s sodelavci, se pri delodajalcih postavili za svoje pravice itn. Ostali so prišli v Nemčijo brez predznanja, vendar so imeli v Mannheimu sorodnike, prijatelje ali znance ali pa slovenske in jugoslovanske sodelavce. Z njimi so se v prvih mesecih najpogosteje družili. Pomagali so jim pri podpisovanju delovnih pogodb, iskanju stanovanja, skupaj so hodili nakupovat in v lokale. V približno pol leta so se naučili toliko, da se niso več počutili izločeni iz širšega okolja. Lahko so že poslušali radio in sledili televizijskemu programu. Pri učenju jezika so jim pomagali tudi Nemci, ki so na prošnjo počasneje ali razločneje govorili. V Mannheimu je tečaj nemškega jezika obiskovala samo ena posameznica, administrativna delavka, ki se je želela zaposliti v svojem poklicu. Samo njeno delovno mesto je že takoj na začetku zahtevalo tudi pisno znanje nemščine. Ostali so se kasneje naučili tudi pisati, vendar še sedaj skoraj polovica pri pisanju dela napake. Pisanja ne potrebujejo pogosto, če pa že, dajo svoja besedila popraviti svojim šoloobveznim otrokom. Večina poudarja, da pri delu pisanja ne potrebujejo, drugače pa tudi ne, kakšno malenkost tudi zmorejo. Pomembno se jim zdi, da vse razumejo, govorijo in preberejo časopis ali revijo.

Nemščino so že v začetnem obdobju uporabljali v večini priložnosti zunaj doma. Slovensko so govorili s sorodniki in slovenskimi znanci in sodelavci, vendar le takrat, ko družba ni bila mešana. Če so bili v družbi drugi Jugoslavlani, so običajno govorili srbohrvaško, v navzočnosti Nemcev ali drugih tujcev pa nemško.

Govorni položaji, kjer so govorili nemško, so prevladovali tako na delovnem mestu kot v prostem času, kajti le v prvih mesecih so svoj prosti čas pogosteje preživljali s slovenskimi znanci ali sorodniki. Temu se je pridružilo še branje nemških časopisov, poslušanje radia in gledanje televizije.

Slovenščina je ohranila svojo komunikacijsko vlogo v družinskem krogu in občasnem branju slovenskih časnikov, predvsem Nedeljskega dnevnika, na katerega je bila večina naročena, brali pa so ga tudi že doma. Več so brali in še berejo srbohrvaške časnike, ki jih je mogoče kupiti tudi v Mannheimu. Slovenskih knjig niso brali, ker jih niso imeli, sicer pa po pripovedovanju tudi doma knjig niso prebirali pogosto.

Stiki, ki so jih ohranili z domom prek pisem, niso bili pogosti. Le dve posameznici sta v začetku bivanja v